

REGINA KULIKAUSKIENĖ

Plačiai žinoma, vertinama ir pripažinta mokslininkė, pokario archeologų kartos Mokytoja, nenuilstanti ekspedicijų organizatorė, paskyrusi archeologijai per 60 metų ir atskleidusi mūsų protėvių kelią, kuriuo jie žengė į Lietuvos valstybingumą.

Regina Volkaitė-Kulikauskienė gimė 1916 m. rugsėjo 10 d. Kėdainiuose, mirė 2007 m. kovo 28 d. Vilniuje, palaidota Antakalnio kapinėse.

Tėvas, Kazimieras Volkas, buvo veterinarijos felčeris. Volkai buvo bajorai, kilę iš Gaižuvos. Asmeniniame R. Volkaitės-Kulikauskienės archyve išlikę dokumentai leidžia pasekti jų genealogiją bent nuo XVII a. pabaigos – XVIII a. pradžios. Šeima buvo gausi. Anksti mirė motina, Teklė Urbanavičiūtė-Volkienė, tad šeimos išlaikymas gulė ant tėvo ir vyresniųjų vaikų pečių.

1936 m. R. Volkaitė baigė Kėdainių gimnaziją ir įstojo į Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultetą, kur studijavo Lietuvos istoriją. Be to, ji uoliai lankė archeologijos paskaitas ir seminarus, muziejinkystės praktikas. Šiuos kursus tada skaitė neseniai iš studijų Vokietijoje sugrįžęs Jonas Puzinas. Jo rekomenduota, R. Volkaitė nuo 1938 m. spalio mėn. pradėjo dirbti Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Priešistorinio skyriaus muziejininke. Darbas pagal specialybę buvo net tik gera materialinė paspirtis, bet ir puiki praktika, nes anuo metu kvalifikuotai parengtų muziejinkų beveik nebuvo. R. Volkaitė dalyvavo muziejaus archeologinėse ekspedicijose Veršvuose, Sargėnuose, tvarkė

archeologinius radinius. Svarbūs ir įsimintini buvo 1938 m. vykdyti Graužių bei Upytės kapinynų tyrinėjimai, nulėmę Jos tolesnį gyvenimą ir pasirinkto darbo kryptį. Būsimą mokslinę pakerėjo galimybės pagal archeologinius radinius rekonstruoti drabužius, aiškintis senųjų papuošalų prasmę ir reikšmę. Gražuose užsimezgė pirmoji draugystė su archeologiją studijuojančiu kolega Pranu Kulikausku, su kuriuo savo likimą galutinai susiejo 1941 m. susituokdami. P. Kulikauskas (1913–2004) – vienas žymiausių Lietuvos archeologų, humanitarinių mokslų daktaras.

Lietuvai atgavus Vilnių 1939 m., į jį buvo perkeltas ir Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultetas, todėl R. Volkaitė-Kulikauskienė studijas baigė jau Vilniuje. Prie Vilniaus universiteto (VU) veikė 1933 m. įkurtas Archeologijos muziejus, tad R. Kulikauskienė, kaip patyrimo turinti muziejininkė, 1940 m. vasario mėn. buvo paskirta šio muziejaus vedėja. 1940 m. ji sėkmingai baigė universitetą. Dėl dažnos valdžių kaitos 1940–1944 m. R. Kulikauskienė įgijo net tris universiteto baigimo diplomus, nes kiekviena nauja valdžia anksčiau išduoto diplomo nepripažindavo. Baigusi universitetą, 1940 m. lapkritį ji grįžo į Kauną, kur dirbo Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Priešistorinio skyriaus vedėjo pavaduotoja. 1941 m. balandį pakviesta dirbti neseniai įkurtos VU Archeologijos katedros asistente.

1944 m. per Lietuvą persiritusi karo banga išblaškė negausų archeologų būrelį. Nepaisant labai nepalankaus gyvenimui ir darbui laikmečio, Kulikauskai liko Lietuvoje. 1945 m. R. Kulikauskienė persikėlė dirbti asistente į Kauno universiteto Archeologijos katedrą, kur 1947 m. ėjo vyr. dėstytojos pareigas. Reorganizavus Kauno universitetą, grįžo į Vilnių ir iki 1952 m. dirbo VU Archeologijos-etnografijos katedros vyr. dėstytoja. 1951 m. R. Kulikauskienė apgynė kandidato disertaciją „Lietuvos gyventojų materialinė kultūra IX–XII a. (remiantis laidojimo paminklų tyrinėjimo duomenimis)“. Nuo 1952 m. pradėjo vadovauti katedrai, 1956 m. – suteiktas docentės vardas. Ant R. Kulikauskienės pečių gulė pagrindinis krūvis rengiant archeologus. Trūko visko – dėstytojų, mokymo priemonių, patirties. Vos tik atsirado galimybė, pradėtos organizuoti archeologinės praktikos, kurios buvo atliekamos kartu su Mokslų akademijos Istorijos institutu, kur tuomet dirbo P. Kulikauskas. Toks bendradarbiavimas su nedidelėmis išimtimis išliko visuose R. Kulikauskienės archeologiniuose kasinėjimuose. Tyrimai prasidėjo 1948 m. ardomame Linksmučių (Pakruojo r.) kapinyne. Po to buvo Laivių (Kretingos r.) kapinynas, Nemenčinės piliakalnis (Vilniaus r.), Pučkalaukio pilkapynas (Vilniaus r.), Migonių piliakalnis, papėdės gyvenvietė ir pilkapiai (Kaišiadorių r.), Punios piliakalnis (Alytaus r.). Šių senovės paminklų tyrimų medžiaga, sujungta su gausiais laidojimo paminklų radiniais, tapo pagrindu nubrėžiant pagrindinius Lietuvos proistorės bruožus, pateikė nemaža naujos medžiagos naujiems tyrinėjimams, buvo būsimų straipsnių ir knygų pagrindas. R. Kulikauskienė yra kai kurių rūšių archeologijos paminklų tyrinėjimų pradininkė. 1958 m. pasirodė pirmoji knyga „Lietuvos archeologiniai paminklai ir jų tyrinėjimai“, kuri iki šiol yra

vienintelis toks darbas Lietuvos archeologijos istorijoje. Atskirai pažymėtini du stambūs šiuo laikotarpiu pasirodę darbai – tai 1958 m. „Lietuvos liaudies meno“ albumo serijoje išleista papuošalams skirta pirmoji knyga „Senovės lietuvių papuošalai“ (kartu su Rimute Rimantiene) ir 1961 m. pasirodę „Lietuvos archeologijos bruožai“ (kartu su P. Kulikausku ir Adolfu Tautavičiumi).

1962 m. R. Kulikauskienė pradėjo dirbti MA Istorijos instituto Archeologijos skyriaus vyresniąja moksline bendradarbe. Šias pareigas ji ėjo iki 1992 m. balandžio 30 d. Tai buvo kūrybingiausias gyvenimo laikotarpis, pašvęstas vien mokslui. 1968 m. apgynė daktaro disertaciją „Lietuviai IX–XII amžiais“. 1970 m. buvo išleista to paties pavadinimo knyga. Joje pateiktos išvados ir apibendrinimai plačiai naudoti vėliau pasirodžiusiuose istorikų ir archeologų darbuose. Galima sakyti, kad šia knyga R. Kulikauskienė pradėjo monografijų apie atskirus Lietuvos proistorės periodus seriją. Maždaug tuo pačiu metu išleistos kitos R. Kulikauskienės knygos – tai „Lietuvos liaudies meno albumo“ antrasis tomas (1966 m. kartu su R. Rimantiene), skirtas kario ir kovos žirgo aprangai, atskiras leidinys „Lietuvos kario žirgas“, pasirodęs 1971 m. serijoje „Acta historica Litaunica“, „Punios piliakalnis“ (1974 m.).

1979 m. R. Kulikauskienė organizavo ir ėmėsi leisti pirmąjį archeologijai skirtą leidinį „Lietuvos archeologija“, tapusį tęstiniu daugiatomiu moksliniu leidiniu, ilgus metus buvo atsakingoji redaktorė ir redkolegijos pirmininkė. R. Kulikauskienė buvo poros stambių mokslinių projektų, išleistų atskirais leidiniais, iniciatorė bei autorių kolektyvo siela. 1978 m., 1981 m. pasirodė du „Lietuvos materialinės kultūros IX–XII amžiuje“ tomai. 1987 m. – kolektyvinė monografija „Lietuvių etnogenezė“, kurios atsakingoji redaktorė buvo R. Kulikauskienė. Šiame darbe pirmą kartą įvairių sričių mokslininkai – archeologai, istorikai, antropologai, kalbininkai – pabandė sujungti savo sričių dažnai labai prieštarigus duomenis apie baltų bei lietuvių kilmę. 1990 m. išleista R. Kulikauskienės knyga „Punia“, 1997 m. – „Senovės lietuvių drabužiai ir jų papuošalai“, 2001 m. – „Lietuva valstybės priešaušriu“.

R. Kulikauskienė buvo ir pirmoji Lietuvos archeologė, šalies mokslo laimėjimus pradėjusi pristatyti svarbiose tarptautinėse konferencijose: 1965 m. dalyvavo I tarptautiniame slavų archeologijos kongrese Varšuvoje, 1966 m. – VII tarptautiniame archeologų kongrese Prahoje. Įvairiomis Lietuvos archeologijos paminklų tyrinėjimų bei vėlyvojo geležies amžiaus temomis skaityti pranešimai Maskvoje, Kijeve, Rygoje ir kt. Kartu tęsė ir archeologijos paminklų kasinėjimus. Tyrinėjo daugiausia naujojo geležies amžiaus ir ankstyvųjų viduramžių pilkapynus, kapinynus, piliakalnius bei jų papėdžių gyvenvietes: Sudargo (1970), Maišiagalos piliakalnis (1971–1973 m.), Kernavės piliakalniai Mindaugo Sostas ir Pilies kalnas (1979–1982 ir 1983 m.), Narkūnų piliakalnis (1976–1978 m.) – minėtus tyrinėjimus atliko kartu su P. Kulikausku. Ištyrė Rusių Rago (1963–1964 m.), Čiobiškio

(1964) pilkapynus, Girkalių (1966), Pryšmančių (1984, 1986, 1990) kapinynus ir kitus, atliko daug rekonstrukcijos darbų.

Moksliniai darbai susilaukė plataus visuomenės pripažinimo. 1972 m. R. Kulikauskienė išrinkta Mokslų akademijos nare korespondente, 1976 m. – suteiktas nusipelnusios mokslo veikėjos garbės vardas. 2005 m. – apdovanota Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi.

R. Kulikauskienė ištyrė 25 archeologijos paminklus (daugiausia piliakalnius ir kapinynus), 12 knygų autorė, 10 knygų atsakingoji redaktorė, daugiau nei 350 mokslinių straipsnių autorė ar bendraautorė, parengė apie 50 archeologų, išugdydama naują Lietuvos archeologų kartą, kuri nuo 7-ojo dešimtmečio įsitraukė į darbus.

Reginos Kulikauskienės gyvenimas – tai mokslininko gyvenimo pavyzdys. Lietuvai liko jos atskleistas krašto proistorės vaizdas valstybės gimimo išvakarėse.

Išleista „Regina Volkaitė-Kulikauskienė: litertūros rodykė“ (1996, sudarytoja Giedrė Sasnauskaitė, rengėja Laima Kanopkienė), knyga „Regina Volkaitė-Kulikauskienė. Dienoraščių pynės“ (2016, parengė Raimonda Daiva Kulikauskaitė-Jankauskienė ir Gintautas Zabiela).

Parengė
LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus
mokslinė sekretorė Aurika Bagdonavičienė

Naudoti šaltiniai:

1. Asmens byla. LMA archyvas.
2. LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus archyvinė medžiaga
3. https://lt.wikipedia.org/wiki/Regina_Volkait%C4%97-Kulikauskien%C4%97
4. <https://lad.lt/kulikauskienergina/>
5. <http://www.vle.lt/Straipsnis/Regina-Kulikauskiene-23754>
6. Gintauto Zabielos straipsnis ir sudaryta Reginos Volkaitės-Kulikauskienės bibliografija (1943–2001)
<http://www.atl.lt/2007/590-601.pdf>

Virginijos Valuckienės nuotrauka